

EDUARD BASS

LIDÉ Z MARINGOTEK

CHARAKTERISTIKA UMĚleckého TEXTU

„Já nechci domů žádnýho Cigáněviče ani careviče,“ vona na to, „já chci domů zlatej pohár. A dyž ho má vyhrát Hakenšmíd, tak ho vyhraj ty, vod čeho tě tu mám.“

Tedy v takovejch věcech byla má Karolín dětinská vod narození. Dyž si na něco postavila hlavu, tak by s ní nehnul ani Lurich. Pokoušel sem se jí to vytmařit co nejrozumněji, ale všecko to bylo, jako bych dával masáže sloupu vod kamennýho mostu.

„Koukej, Karolín,“ povídám jí, „neznáš všecky piškuntálie a já nemůžu prozradit profesionální tajemství.“

„Jakýpak profesionální tajemství,“ vona na to, „esli má vobě lopatky, tak ho na ně polož a je to.“

„No jo,“ povídám já, „ale to sou akurát ty piškuntálie naší smlouvy, že to Hakenšmíd musí vyhrát, aby nikomu nemusel dát zlatej pohár. Dyk ten je vod něho štyftovanej a vo ten pohár se zápasí furtumfurt ve všech cirkusech Evropy. Dyk dyby ten pohár někdo vodnes, tak je po konkurencích, protože by se každej podnikatel na to vykašlal, platit borce a eště přijít vo zlatej pohár!“

„A to zas ne,“ povídá Karolín, „jen ho polož a já si to s ním vyřídím. To bych se na to koukla, esli by se mně ňákej mistr světa vopovážil vodepřít pohár, dyž ho vyhraješ.“

Viděl sem, že s Karolín není žádná profesionální řeč možná a že mi nezbejvá než se pustit do tý fušky. Tak sem krágloval každýho borce, kerej proti mně nastoup, za venerického aplausu.

Analýza uměleckého textu

• zasazení výňatku do kontextu díla

Úryvek je ze začátku povídky Podotknutí mistra těžké váhy. Vypravěč slíbil své milé Karolín, že v zápase vyhraje, aby si mohla pořídit novou kredenc. Brzy zjistil, že zápasení je podvod a že s ním zápasníci vyběhli. Nakonec se k nim přidal a vydělával si výhrami s muži z obecnstva.

- kniha se skládá z deseti povídek
- většina povídek se zabývá vztahem mezi mužem a ženou, sílou lásky, a ukazuje, co všechno zamilovaní lidé svedou
- povídky také ukazují silné pouto mezi lidmi od cirkusu, místy působí až zidealizovaně
- povídky odhalují tvrdou práci u cirkusu, ukazují, že se jedná o dřinu a odříkání, ačkoli to tak navenek nevypadá

Proslov hraběte D'Ascensors-Létardais

Hrabě vypráví svým přátelům o své velké lásce, herečce Lianě. Je přesvědčen, že ho milovala, ale raději se provdala za jiného, aby ho netrápila.

Vyprávění hráče na xylofon

Jeho otec si usmyslel, že syna naučí hrát na xylofon. Byla to senzace a hrál po celém světě, ale když mu bylo 25, objevila se krásná xylofonistka a on přišel o zakázky. Otec vymyslel, že by bylo nejlepší, kdyby se syn s xylofonistkou oženil. Od té doby hrají společně, ani děti neměli, protože stále koncertují. Dál xylofonista vypráví o svém známém Harrym, cvičiteli. Měl dvě opičky, z nichž jedna však nevystupovala. Opičák všechno dělal proto, aby se do něj opice zamilovala, ale ona milovala cvičitele Harryho. Každý cirkusák je prý zamilovaný do nějaké ošklivé opičky, kvůli které se zlepšuje.

Povídka krále střelců

Muž vypráví o tom, jak se dal do tajných služeb a musel změnit identitu. Ve Španělsku poznal tanečníci Clemencitu, která na něj čekala tři roky, po které byl ve vězení. Poté se vzali, dali se k cirkusu a žili spokojeně.

Vzpomínka malíře stínoher

Malíř si povídá s panem Vanderpylem. Ten byl nadšený ze šesti děvčat Williamových, které ho kdysi podporovaly v cyklistickém závodě a po zranení. Poté přišel baron a oběma mužům vysvětlil, že během let adoptoval 25 děvčat, aby stále existovala dívčí šestice.

Úvahy zkušeného iluzionisty

Kouzelník líčí některé ze svých triků a svůj spor s kolegou, který dělal hypnózu. Kouzelník litoval dívku, která dělala médium, a tak jí jednou dal prášky na povzbuzení, po nich se ji nepodařilo uspat. Hypnotizér za trest uspal kouzelníkovu manželku, když měla během kouzla zmizet.

Příběh vysloužilého voltižéra

Vincek, znalec koní, miloval Ninu, která také pracovala jako krasojezdyně. Musel však odejít na tři roky na vojnu a když se vrátil, Nina měla před svatbou. Po čase se k němu přecejen vrátila, ale s malým dítětem. Žili spolu spokojeně, Věruška považovala Vincka za svého otce, jenže Nina po čase utekla. Vincek Věru vychoval, provdal, měl vnučku a celý život doufal, že Ninu ještě někdy potká.

Podotknutí mistra těžké váhy

Vypravěč kdysi chtěl pro svou milou Karolin kredenc, a tak se zúčastnil řeckořímského zápasu na pouti. Nevyhrál, ale stal se v zápasení přeborníkem. Jednou si ho vyhlídnul Američan, že ho vezme zápasit za moře. On jel, všichni na něj sázeli, protože měl reklamu, ale hned první zápas prohrál. Neměl nic, ani peníze na cestu domů. Aby si vydělal, dal se k cirkusu, kde na sobě drží 6 lidí a je šťastný.

Příhoda cirkusového kapelníka

Vypravěč jel vlakem s Američanem, který se přestěhoval do Čech, aby měl pokoj od příbuzných. Vydělal mnoho peněz tím, že fotil a poté že nefotil lidi v manéži, jen je stavěl do směšných pór. Nyní ve vlaku potkal kapelníka, jediného příbuzného své budoucí ženy.

Historie manéžního šaška

Vypravěče vychoval strýc, dělali spolu klauny. Jenže strýc zestárnul a jejich číslo bylo čím dál horší. V tu dobu vystupoval ve stejném cirkuse imitátor Otte Kreuger. Když strýc uleh, Otte převzal jeho roli. Byl také pomalý, těžkopádný a jako by zestárnul. Nakonec byl jediný, kdo na strýcově pohřbu plakal.

Doslov mudrujícího excentrika

K cirkusu Humberto vzali kozáka, který chtěl jezdit na koni. Dali mu jméno Michail Strogov podle románu Julese Verne, ale kozák to netušil. Jezdil své číslo, až mu někdo Verneův příběh převyprávěl. Kozák to zapil vodkou a nemohl vystupovat. Později i lidé uvěřili, že Verne napsal příběh podle života podle tohoto kozáka.

• téma a motiv

téma: výhra zlatého poháru

motivy: zápasník Hakenšmíd, piškuntálie, zlatý pohár, zápas

• časoprostor

čas: rozhovor muže a ženy před jedním ze zápasů

prostor: není určen, v blízkosti místa, kde se zápasí

• kompoziční výstavba

- úryvek se skládá ze sedmi odstavců

- vyprávění je retrospektivní, vypravěč vypráví, jak se dostal mezi zápasníky

• literární forma, druh a žánr

próza, epika, povídky

- **vypravěč**

- vyprávění v ich-formě
 - vypravěčem je hlavní hrdina Ferdinand - prostý muž, neovládá spisovnou češtinu a nezná význam některých obratů, hovoří jednoduchým jazykem
- Všechny povídky jsou vyprávěny ich-formou, vypravěčem je pokaždé jiná postava.

- **postava**

Ferdinand – má rád Karolín, prostáček, fyzicky zdatný, hodný, upřímný, nezná faleš, „Vršovický Apollo“

Karolín – dívka od rány, tvrdohlavá, rázná
další postavy:

Leopold Čongr – profesionální zápasník (mistr Pošumavská), podvodník, později šéf Ferdinanda
Frank Harriman Vodolka – Čechoameričan, podnikatel, najal Ferdinanda, aby zápasil v Americe,
slibuje nesplnitelné

- **vyprávěcí způsoby**

přímá řeč: „Já nechci domů žádnýho Cigáněviče ani careviče,“; „Koukej, Karolín,“

- jiné vyprávěcí způsoby se v úryvky nevyskytují

- **typy promluv**

pásmo vypravěče: Tedy v takovejch věcech byla má Karolín dětinská vod narození...; Viděl sem, že s Karolín není žádná profesionální řeč možná...
dialog dvou postav, Ferdinanda a Karolín

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

žádnýho, vona, zlatej, dyž, vod, takovejch, kamennýho, esli, vobě, dyby, vodnes, fuška

nespisovné výrazy v promluvách obou postav i v pásmu vypravěče:

<i>Karolín</i>	hypokoristikum (domácká podoba jména)
<i>piškuntálie</i>	slово přejaté (= problém, vychytralost)
<i>štyftování</i>	slово přejaté (označkování; štyft = kolík, značka)
<i>je po konkurencích</i>	konkurence nemá množné číslo, opět ukázka jednoduchosti vypravěče
<i>venerický aplaus</i>	nesprávně použité cizí slovo (venerický = pohlavní)

→ autor využívá autentickou řeč prostých lidí, v hojně míře užívá nespisovná slova a nepřímo charakterizuje hlavního hrdinu, který používá slova, kterým nerozumí

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

vod čeho tě mám metonymie

dětinská vod narození, nehnul by s ní ani Lurich (= estonský zápasník), *furtumfurt*

hyperboly

krágloval jsem hyperbola (= zabíjel jsem)

postavit si hlavu metonymie

všecko to bylo, jako bych dával masáže sloupu vod kamennýho mostu přirovnání

,„esli má vobě lopatky, tak ho na ně polož a je to.“ – položit někoho na lopatky metonymie

vykašlat se na něco metonymie

To bych se na to koukla metonymie

řákej mistr světa ironie

→ v dialogu se objevují především srozumitelné metonymie a metonymie, které jsou vypravěče typické; souvisí s jeho zájmem zápasníka

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

1. polovina 20. století

Eduard Bass (1888–1946)

- spisovatel, novinář, zpěvák, textař, konferenciér, herec
- vlastním jménem Eduard Schmidt
- vystudoval obchodní akademii v Praze, poté se vyučil a pracoval v otcově firmě na kartáče
- studoval ve Švýcarsku a v Německu
- živil se jako obchodní zástupce otcovy firmy až do r. 1916
- během první světové války působil jako písář ve vojenské nemocnici
- vystupoval v kabaretu Bílá labuť, poté v kabaretu Červená sedma, byl ředitelem Červené sedmy a Rokoka
- v této době přijal pseudonym Bass
- vydával humoristické časopisy Letáky a Šibeničky
- 1921–1933 byl redaktorem v Lidových novinách, 1933–1942 byl jejich šéfredaktorem
- byl šéfredaktorem časopisu Světozor
- byl ženatý, s manželkou (herečkou a později sochařkou) Táňou neměli děti
- zemřel na infarkt
- do novin psal fejetony, reportáže, soudničky, kritiky
- je autorem nového žánru, rozhlásku = vtipný veršovaný komentář aktuálního dění
- jeho tvorba je humoristická

Jak se dělá kabaret?

Klapzubova jedenáctka – 1922, sportovní příběh mládež o fotbalovém mužstvu složeném z jedenácti bratrů

To Arbes nenapsal, Vrchlický nebásnil – literární parodie

Divoký život Alexandra Staviského – literatura faktu

Čtení o roce osmačtyřicátém – zaměřeno na národní obrození

Cirkus Humberto – 1941, jediný autorův román, posiloval čeští, životní příběh vesnického chlapce Vaška Karase, který se stal cirkusákem

- posmrtně vyšlo mnoho textů: *Rozhlásky, Kukátko, Kázáníčka, pohádky Na lodi za pohádkou*

- **literární / obecně kulturní kontext**

- představitel humanistické demokratické literatury = demokratický proud
- meziválečná česká próza

Karel Čapek (1890–1938)

- žurnalista, prozaik, dramatik, překladatel, kritik, esejista, cestovatel, psal knihy pro děti
- znal se Masarykem (*Hovory s TGM*), oficiální autor; mluvčí Hradu
- po škole vychovatel => knihovník Národního muzea => do r. 1938 redaktor Národních listů a Lidových novin, ve Vinohradském divadle 1921-23 jako dramaturg a režisér
- často cestoval, rád zahraničil, měl rád zvířata, sbíral LP desky
- publicistika – fejetony: *V zajetí slov* – o frázích, *Na břehu dnů, Kritika slov a úsloví*
- fejetony: cestopisné *Italské listy, Anglické listy, Obrázky z Holandska, Cesta na sever, Výlet do Španělska*, a o lidech, např. *Zahradníkův rok, Jak se co dělá, Měl jsem psa a kočku*
- utopická díla: *R. U. R.* – utopické drama o vzpouře robotů, kteří si podmanili svět
- Továrna na absolutno, Věc Makropulos, Krakatit, Válka s mloky*
- noetická triologie: *Hordubal, Povětroň, Obyčejný život*
- Čapek proti fašismu: *Bílá nemoc* – drama, konflikt mezi doktorem Galénem a diktátorem Maršíalem s fašistickými rysy. Galén má lék proti smrtelné bílé nemoci, který vydá jen proti slibu míru.
- Matka*

pohádky: *Devatero pohádek*, *Dášeňka čili Život štěněte*
další významná díla: *Ze života hmyzu* – alegorické drama
Povídky z jedné kapsy, *Povídky z druhé kapsy*
Hovory s T. G. Masarykem – rozhovor, který vznikal 7 let

Josef Čapek (1887–1945)
malíř (kubismus), básník, prozaik, dramatik
společné práce:
Krakonošova zahrada, *Ze života hmyzu*, *Adam stvořitel*
vlastní práce:
Stín kapradiny – baladická novela, dva mladíci zabili hajného, když je přistihl při pytlačení
Povídání o pejskovi a kočičce – pohádky
Básně z koncentračního tábora – vzpomínání na ženu, bratra,... život na svobodě

Karel Poláček (1892–1944)
* Rychnov nad Kněžnou, soudničkář a fejetonista v Lidových novinách
- židovský původ, zahynul roku 1944 v Osvětimi
- považován za tvůrce sloupku (přinesl něco mezi fejetonem a povídkou)
tvorba pro děti: *Edudant a Francimor*, *Bylo nás pět*
humoristické knihy: *Michelup a motocykl*, *Muži v ofsajdu*
Židovské anekdoty – rád vyprávěl vtipy

Další údaje o knize:

- dominantní slohový postup:

vyprávěcí

- vysvětlení názvu díla:

Lidé z maringotek – povídky vyprávějí lidé od cirkusu (cirkusáci žijí v maringotkách)

- posouzení aktuálnosti díla:

Kniha ukazuje cirkusové prostředí, do kterého člověk běžně nepronikne. Je proto těžké říct, zda jsou vztahy mezi cirkusáky stejné, nebo se změnily.

- pravděpodobný adresát:

Modelový čtenář není jasně dán, povídky zaujmou ženy i muže různého věku.

- zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:

Povídkový soubor vyšel rok po vydání románu Cirkus Humberto, tj. v roce 1942. Bass zde zpracoval nasbíraný materiál, který se mu nevešel do Cirkusu Humberto.

- souboru se také říká „cirkusový dekameron“, neboť obsahuje deset povídek

- tematicky podobné dílo:

Eduard Bass – *Cirkus Humberto*: cirkusové prostředí, doba

- porovnání s filmovou verzí nebo dramatizací:

Film Lidé z maringotek vznikl v roce 1966, natočil ho Martin Frič.

Tento film neodpovídá literární předloze, pouze rozvíjí děj povídky Příběh vysloužilého voltižéra, avšak nepřesně. Vincek (Jan Tříska) se zamiloval do Niny (Emília Vašáryová), ale musel na vojnu. Nina mu slíbila, že na něj počká. Vincek se vrátil krátce před jejím sňatkem, Nina se k němu později vrátila, ale opět ho opustila.

Rozdíly oproti povídce – Vincek nemusel být na vojně déle kvůli přestupku proti vojenskému řádu, Nina ve filmu neměla dítě.

Do příběhu Vincka jsou vklíněny motivy z povídek Historie manéžního šaška a Podotknutí mistra těžké váhy, motivy z ostatních povídek se v ději nevyskytují.